

Editoriaal

Wat we onder leefbaarheid en meer specifiek onder leefbare wijken dienen te verstaan zal wel nooit een sluitende definitie opleveren. Dat heeft verschillende redenen. Het veel gebruikte begrip leefbaarheid is op de eerste plaats een containerbegrip waar heel wat dingen in passen. Op het descriptieve niveau kunnen we ons verlaten op een poging tot omschrijving van het Nederlandse Sociaal Cultureel Planbureau uit 2000. Daar omvat het begrip leefbaarheid 3 dimensies: de fysieke kwaliteit van de woonomgeving; de sociale samenhang of cohesie en de veiligheid. De laatste dimensie illustreert dat bewuste poging tot omschrijving kind is van haar tijd. Eerdere pogingen tot definiëring legden op die dimensie veel minder de nadruk. Deze tijdsgebonden flexibiliteit wijst er reeds op dat leefbaarheid geen neutraal begrip is. Dat is een tweede reden waarom we er nooit zullen in slagen om een objectieve en voor iedereen aanvaardbare definitie van leefbaarheid en stedelijke leefbare wijken te ontwikkelen: leefbaarheid is een relatief en normatief begrip. Wat het voor ons betekent hangt af van het standpunt of perspectief dat we innemen en de belangen die voor ons vanuit die positie in het geding zijn. Om nog eens onze noorderburen te parafaseren: wat we met een „schone, hele en veilige wijk” bedoelen zal afhankelijk van belangen een andere invulling krijgen en afhankelijk van macht zal de ene invulling als meer normaal dan de andere worden gepresenteerd en gerealiseerd. Met het begrip leefbaarheid is er voorts nog iets even voor de hand liggend als merkwaardigs aan de hand: men kan er moeilijk tegen zijn. Wie zou bewoners van wijken waar de kwaliteit van de

huisvesting en de kwaliteit van de woonomgeving zeer te wensen overlaten, waar de verkeersoverlast piekt en de onveiligheid achter elke hoek loert, wie zou deze bewoners een schone, hele en veilige wijk durven ontzeggen. Vaak gaat dit argument voorop in de verantwoording en realisatie van wijkontwikkelingsplannen. De positieve connotaties die inherent zijn aan het begrip zelf en voluit worden uitgespeeld in het actuele leefbaarheidsdiscours dreigen ons echter de ogen te doen sluiten voor een aantal valkuilen dat elkeen te wachten staat die zich, zoals een opbouwwerker verondersteld wordt te doen, vanuit het belang van achtergestelde wijkbewoners op het pad van de fysieke en sociale leefbaarheid begeeft. Juist het relatief en normatief karakter van het begrip leefbaarheid maakt dat ingrepen in de fysieke en sociale ruimte van een wijk aan ambivalenties bloot staan. De meest fundamentele ambivalentie of spanning is wellicht deze die zich nestelt in de kloof tussen het discours van wijkontwikkeling als armoedebestrijding en de realiteit van wijkontwikkeling als city-management. Om valkuilen te vermijden nemen we in het opbouwwerk best enkele vuistregels in acht.

- We werken aan **sociale** wijkontwikkeling. Ingrepen in de fysieke sfeer moeten inspelen op de belangen van armere bewoners. We stappen niet mee in het sociale mengingsverhaal voor zover dit resulteert in processen van sociale verdringing. We stappen ook niet mee in de overtuiging dat sociale menging de verstandhouding tussen groepen en daarmee de sociale cohesie automatisch zou verhogen.
- We zijn ons bewust van de sterk normatieve

lading die elke spreken over sociale cohesie vergezelt en we zijn gevoelig voor machtsverhoudingen. Een welgeordende lokale samenleving kan niet vrucht zijn van een unilateraal geconstrueerde en vooraf opgelegde consensus over opvattingen en levensstijlen maar komt tot stand in een onderhandeld compromis. Onderhandelingen voorafgaand aan compromisvorming spelen overigens ook een belangrijke rol bij ingrepen in de fysieke leefomgeving. Een leefbare stad is een onderhandelde stad. Daartoe zetten we vooral in op het verhogen van competenties inzake politiek burgerschap als wezenlijk element in actief burgerschap.

- We begraven ons niet in de wijk. Niet alle gevolgen van maatschappelijke problemen die zich in de wijk manifesteren hebben daar ook hun oorsprong. Dat betekent dat we rekening houden met de context van bepaalde feiten en toestanden, dat we voor verklaringen, als het bijvoorbeeld. gaat over armoede of „onmaatschappelijk“ gedrag dus niet te snel grijpen naar het individueel schuldmodel. Dit betekent dat voor ons sociale zekerheid primeert als het erop aankomt sociale cohesie te versterken. Dat laatste houdt in dat projecten in de sfeer van fysieke en sociale leefbaarheid sterk in relatie moeten worden gezien met de strijd voor het afdwingen van sociale grondrechten.

Conform de titel van dit themanummer voorzien we in een praktisch en een meer theoretisch luik. Het eerste deel brengt verslag uit van de huidige praktijk van Samenlevingsopbouw Brussel inzake fysieke en sociale leefbaarheid. Drie opmerkingen hierbij. Het materiaal biedt geen volledig beeld vermits de projecten rond gezondheid in de Brabantwijk reeds in het

voorgaande themanummer rond het recht op gezondheid aan bod kwamen. Het beeld dat we schetsen is een momentopname. Acties op vlak van maatschappelijke dienstverlening staan in het huidige meerjarenplan niet op het voorplan. Dat is in het verleden wel anders geweest, bijvoorbeeld met de inspanningen rond de uitbouw van lokale dienstencentra. Ten derde staat deze praktijk niet los van andere inspanningen van het instituut rond armoede en het recht op wonen. Het eerste deel ronden we af met een reflectie op de onderbouw van deze praktijk die zich positioneert in de strijd rond de invulling van stedelijke leefbaarheid. Het tweede meer theoretische deel opent met het denkkader rond het werken in aandachtsgebieden, recent in en voor de sector Samenlevingsopbouw ontwikkeld. Een tweede artikel vanuit academische hoek onderzoekt de conceptvorming rond sociale cohesie in de sociologie en presenteert de onderzoeksvraag of er geen andere wegen bestaan naar solidariteit in diversiteit. Het volgend artikel over de vraag of „sociale cohesie“ de sociale cohesie kan redden is in zijn conclusies gelijkaardig van strekking, maar vertrekt vanuit een schets van de maatschappelijke context waarbinnen de roep naar sociale cohesie aan belang won en zich in beleidsstrategieën vertaalde. De laatste bijdrage licht een tipje van de sluier van een ander debat dat in dat rond sociale cohesie verweven zit: actief burgerschap. Hierrond zouden we ongetwijfeld een nieuwe boom kunnen opzetten. Dat wijst erop dat voorliggend nummer een zeer complex maatschappelijk thema aansnijdt, maar ook niet meer dan dat. Niettemin spelen we onze rol: kleine steentjes leggen in de bedding van een maatschappelijk discours, in de hoop dat het van richting verandert. (ast)